

MASA-HEDABIDEAK ETA BORTIZKERIA POLITIKOA

TXEMA RAMIREZ

Ahal duten guztietan, komunikabideek beren independen-
tziaren aldarrikapen sutsua egiten dute gizartearen au-
rrean, horretan oinarritzen baita —neurri handi batean—
beren legitimitatea eta merkatuan lehiatzeko ahalmena. Plantea-
mendu hutsa besterik ez da, merkatuari begira luzatzen den le-
loa, ahalik eta irakurle gehien bereganatzeko asmoz.

Kazetari askok eta askok beren zeregina notarioarenarekin
parekatzen dute, beraien lana eginkizun mekaniko horretan
agortuko bailitzan. Horren arabera, kazetariak nolako gertae-
ra ikusi eta halako albistea burutuko luke. Kitto, besterik ga-
be. Horixe litzateke gainera gizarteari eskaini liezaiokeen zer-

bitzurik onena, informatzea besterik ez, aditibo, kontserban-
te edota koloregairik gabe.

Masa-hedabide eta kazetarien lana zerbait gehiago ere bada, ordea. Berriketariak gertaera informatiboa deskribatzen duten heinean, errealitatea bera ere interpretatzen ari dira. Kazetariak egunero albistea idazterakoan egiturako diskurtsoa erai-ki behar du. Erabiltzen dituen kodeak eta estrategiak ikustezi-
nak eta ezezagunak dira bere hartzaileentzat. Ezkutukoak badi-
ra ere, arau horiek gogoan ditu beti kazetariak, horretan oinarri-
tzen baita urteetan zehar mamitu den bere profesionaltasuna.

TERRORISMOA

Mass-mediak oso gutxitan dira benetan neutralak. *Terrorismo* deitura erabiltzen dute desordenu-iturri guztiak izendatzeko, bortizkeriam arrazoi soziopolitikoen analisia alboratuz, eta terminuari berari gaiztakeria maltzur nabaria atxikiz.

Ez da inolaz ere makala *terrorismoa* terminuaren inguruan dagoen eztabaida. Nazio Batuen Erakundeak (NBE) berak adibidez, arazo ugari ditu, hemen gure artean barra-barra erabil-
tzen den *terrorismo* terminuaren. Uneon NBE erakundeak hitz hau beren gizarte-arloko ikerguneen deitura ofizialetatik kanpo utzi du (Miquel Rodrigo, 1991:17), hainbestearino iritsi baitira terminu honen inguruan sortu diren desadostasunak eta interpretazio kontrajarriak.

Iduri du jarrera eta terminologia batzuk medioetan oso erro-
tuta daudela. 1989an ordea, Aljerko negoziaketek iraun zu-
ten bitartean, zenbait mediok aparteko erraztasuna erakutsi zu-
ten urtetan erabilitako terminologia bertan behera uzteko edo-
ta samurtzeko. Aste bakar batzuk nahikoak izan ziren ETA
banda terrorista izatetik *erakundea* izatera pasatzeko.

Horregatik, J.D. Halloran-ek dioen modura (1970:866),

ez dago, eta ez dirudi egongo denik ere, indarkeriaren inguruan on-
tzat eman daitekeen definiziorik, ezinezkoa baita portaera bortitz
guztien gaitsezpenean ikuspuntu guztiak bat etortzea.

Alain Joxek¹ e re, Pariseko Gizarte Zientzien Eskolako ikasketaburuak, terminu hau ez du gogoko. Bere ustez (1996:20):

Terrorismo hitzak duen esanahi afektiboagatik eta neurritz kanpoko hedaduragatik (...) faktore politikoa estaltzeko eta elementu politikiakoa nabarmentzeko erreminta egokia da; desordenu-iturri guztiak izendatzeko, hitz honek indarkeriaren analisi soziopolitikiakoa gutxietsi eta pertzepzio makurrak barnertatzeko balio du.

Horregatik, gerra-ekintzak izan gabe baina helburu politikoez egiten diren ekintza armatuei, *bortizkeria politikoa* esaten die berak.

Auzi honen inguruan nabaria da komunikabide bakoitzak duen menpekotasuna. Mezubide gehientsuenek talde batzuk *terroristak* legez definitzen dituzte (ETA, IRA, GRAPO...). Beste batzuei berriz zentzu askatzailea atxiki zaie. Kontuan izan, adibidez, 80ko hamarkadan Nikaraguako kontrak izendatzeko nazioarteko prentsak erabili zuen terminologia bitxia: «errebeldak», «erresistentzia demokratikoa»... Bestetan, indarkeria erabiltzen duten talde parapolizialei gaixotasuna sendatzeko dohaina ezartzen zaie. Orduan ez dira «talde terroristak», «kontra-terroristak» baizik (xelebrea benetan hizkuntzaren erabilera makur hau!). Horixe da GALen kasua, adibidez.

Mendebaldeko gizarteetan Estatuak du indarkeriaren monopolioa. Legitimitate hori eztabaidatzen duen oro disidentea da, eta, indarkeria erabiltzen badu, *terrorista*. Jean Jacques Rousseau bera garbi mintzatu zen duela urte asko auzi honi buruz. Agintean dagoenak indarkeria erabiltzeko duen beharraz azpimarratzeko filosofo suitzar ezagunak ondorengo hau esan zuen:

Indartsuena inoiz ez da behar adina boteretsu. Betiko nagusia izan nahi badu, bere indarra Zuzenbide bilakatu eta obedientzia beharkizun bihurtu behar ditu. (*M. Rodrigo, 1991*)

Agintean dagoenak erabakitzen du noiz eta zer den *terrorismoa*, noiz eta zer den *indarkeriaren erabilpen legitimoa*, berrak bakarrik —botere politikoari, hain zuzen— aitortzen baitzaio definizioak egiteko gaitasuna.

Gure artean, bai mezubideetatik baita boteretik ere, ETak burutzen duen bortizkeriari kutsu politikoa ukatu nahi izaten zaio behin eta berriz. Alabaina, gertakizun horiek mezubideetan duten oihartzunak eta kokapen fisikoak berak kontrako erakusten dute; hau da, berez gertaera horiek kutsu guztiz politikoa dutela (aparte utzita norberak fenomeno horren aurrean izan dezakeen edozein iritzi legitimo).

Egoera paradoxikoa da guztiz. Alderdi politiko eta masa-komunikabide gehienek ETaren jarduerari inolako helburu politikorik ukatzen dioten bitartean, botere politikotik eta mezubideetatik erakunde honek burutzen duen aktibitateari ohiz kanpoko garrantzia aitortzen zaio *Estatu arazoaren* mailara igoaraziz. Madril, Gasteiz eta Iruñeko itunak dira, ezbairik gabe, apartekotasun honen lekuko paregabeak. Orduan, bada ala ez da politikoa ETak burutzen duen jarduera?

KONTRATERRORISMOA

Miquel Rodrigo irakasleak, *Los medios de comunicación ante el terrorismo* liburuan, komunikabideek bortizkeria politikoa- ren aurrean dituzten jarrera desberdinak aztertu ditu. Portae- ra horien artean, egileak aztertu duen lehena «isiltasunaren es- trategia» deritzona izan da. Izan ere, bada *ekintza terroristari* ino- lako oihartzun informatiborik ezin zaiola eskaini defendatzen duen jarrera. Jokabide honen aldekoek *terrorismoa publizita- te-ekintza* bezala ikusten dute eta, horregatik, fenomeno honi aurre egiteko biderik egokiena eta zentzuzkoena guztizko ukape- na litzateke. Miquel Rodrigok berak aitortu duenez, formula hau ez da oso aholkugarria gaur egun (ezta etikoa ere, gaineratu- ko nuke nik), era honetan herritarrok informazio txukuna ja- sotzeko dugun eskubideari eraso nabarmena egiten baitzaio. Bestalde, ez al da *publizitate-ekintza* ere edozein politikarik, kazetarien aurrean agertzen den bakoitzean, egiten duena? Nork erabakitzen du publizitatearen eta informazioaren arteko muga non ezarri behar den? Informazio-iturri guztiek —ber- din dio enpresarien buruzagia izan ala ekintzaile armatua izan— ez al dute bilatzen komunikabideen konplizitatea eta

begikotasuna, ongi asko ohartu baitira era horretan eragina izan dezaketela jendarteko iritzian?

Haatik, gure artean nagusitu den portera ez da «isiltasunaren estrategiarena» izan, nahiz eta batzuetan zenbait gertaeraren aurrean zenbait mediak erakusten duten mututasuna guztiz adierazgarria eta lazgarria izan. Urteak aurrera joan ahala, geroeta garbiago geratu da mezubide gehienek bere egin dutela Miquel Rodrigok «tratamendu kontraterrorista» bezala definitu duen jarrera. Kasu hauetan masa-hedabideek paper aktiboago jokatzen dute *terrorismoaren kontrako borrokan*.

Proposamen honi jarraikiz, komunikabideek, lehenengo eta behin, *terrorismoak herritarren artean izan lezakeen irudi ona zapuztu* behar dute. Helburu hori lortzeko, era guztietako prozedurak erabili izan dira: desinformazioak, filtrazioak, intoxikazioak eta, beharrezkoak balira, gezur biribilak ere. Denok dugu geure buruan adibideren bat edo beste.

Bigarren neurri bezala, tratamendu kontraterroristak *mezua - ren intentsitatea gutxitu* behar dela dio; hau da, gertakizun informatiboak lehenengo orrialdean agertzeko modukoak izan arren, bigarren edo hirugarren maila batean alboratu edota baztertu behar direla. Zergatik? *terrorismoari ezin zaizkiolako ohiko irizpide profesionalak ezarri*.

Testuinguru honetan, komunikabideetan ez dute apenas tokirik giza eskubideen kontrako erasoak salatzen dituzten albisteentzat. Arrazoia? Ezker abertzalearen ingurutik datozelako, hau da, «erasotzailatzat» jotzen diren alderdietatik. Atentatuetan hil edo zauritu diren pertsonen eskubideei berriz, lehen-tasun osoa ematen zaie, Miquel Rodrigok berak dioen bezala *ka - zetariak atentatuen biktimen ikuspuntutik informatu beharra dutelako*.

Jokabide hau bete-betean azaltzen da gure artean ere. Zenbat aldiz alboratu, baztertu edota ezkutatu dira berez nahikoa garrantzitsu izan zitezkeen gertakizun informatiboak *terro - ristei mesede ez egitearren* aitzakiapean?, eta zenbat aldiz gertatu da kontrakoa, hots, berez nahiko funtsik gabekoak edota gaurkotasun erlatiboa duten zenbait gertakizun informati-

bori eman zaie neurritz kanpoko garrantzia komunikabideetan *terrorismoaren ahuldura errazten* dutelakoan?

Jarrera kontraterrorista honek hirugarren neurri bat ere proposatzen du, *terrorismoaren ideologia suntsitzea*, alegia. Hartara, *terrorismoa gaitzesteaz gainera*, mezubideek bortizkeria politikoa defendatzen dutenen koherentzia falta eta koldarke-ria azpimarratu behar dituzte, harik eta *terroristen eta beraiei babesa ematen dietenen koartada ideologikoak agerian gelditu arte*. Jokabide honen erakusle nonahi topa genezake egunero .

Beraz, jarrera kontraterrorista honek ondorengo hiru zutabe sendo hauetan du bere euskarri:

- *terroristek izan lezaketen irudi ona zapuztu behar da;*
- *terrorismoari ezin zaizkio irizpide profesionalik aplikatu eta*
- *terrorismoaren ideologia suntsitu behar da.*

Garbi dago zein den arrazoia (M. Rodrigo, 1991):

Terrorismoari aurre egin behar zaio, inolako aitzakiarik gabe, bel-
durrik izan gabe; era horretan bakarrik sortuko baita herritarren
artean terrorismoa irabazteko behar den kontzientzia publikoa.

Beste autore batzuek (Marshall McLuhan, Jadel Jacobelli) beren jarrera kontraterrorista *Bakerako kazetagitza*-ren estal-
kipean mozorrotu zuten. Hauen planteamendua hiru zutabeo-
tan oinarritu zen (Carlos Soria 1987):

Terrorismoaren aurrean ezin da neutrala izan; biktimen ikus-
puntutik informatu behar da eta ez terroristen ikuspuntutik, eta
kalitatezko kazetaritza egin behar da ekintza terroristek izan de-
zaketen ikusgarritasuna alboratuz.

Honaino jokabide kontraterroristaren teorizazioa. Jarrera hauen adibide gisara hona hemen beste apunte xumea. Luis Alberto Aranberri *Amatiño*-k, 1991n ETBko zuzendaria zelarik, Gasteizen izan zuen agerraldi publiko batean garbi asko utzi zuen bere postura²:

ETAren kontra ezin gara neutralak izan; ETBk Ajuria Eneko Itu-
nak dioena defendatu behar du, besterik ez.

Urte batzuk beranduago, antzeko terminuak erabili zituen etxe bereko kazetari editorea den Amaia Urkiak:

ETB Ajuria Eneko Itunaren barruan mugitzen da, horixe baita guri eskatzen digutena. (*Elkarri*, 1995:16)

Honen guztiaren ondorioz, mass-media gehienetan bortizkeria politikorik ez da esistitzen baizik eta *terrorismoa* bakarrik. Ez dago preso politikorik ere. *Terrorismoa* deritzon fenomeno honen konponbidea Ajuria Eneko Itunean biltzen da. Besterik ez.

Komunikabideek bortizkeriaren inguruan egiten dituzten definizioak, zenbait kasutan, arras arbitrario eta zentzugabeak gertatzen dira. Indarkeria mota batzuk onesgarri eta onartuak diren bitartean harik eta gure kulturaren partaide izan arte (zenbait telefilm eta marrazki bizardun), beste batzuk, ordea, guztiz dira salatu beharrekoak eta kondenagarriak.

Kultura guztietan suertatu ohi da: zenbait portaera bortitzak normalizat hartu dira, nahiz eta kanpoko jendeari guztiz aberranteak iruditu (duela urte gutxira arte Lekeition bizirik zeuden antzarekin egiten zen ikuskizuna, besteak beste).

JUAN MARIA ATUTXAREN ESTRATEGIA

Juan Maria Atutxa Mendiola Eusko Jaurlaritzaren Herrizaingo Sailaren arduradun nagusia dugu 1991ko otsailaren 9az geroztik. Garai hartan, EAJ, EA eta EE alderdiek negoziaketa luze eta korapilotsuen ondorioz, *Hiruko Gobernua* osatu zuten. Ekimen honek hilabete batzuk besterik ez zuen iraun, Gobienu barruko tirabirek berehala zapuztu baitzuten esperientzia hura. Hala ere, Atutxa jaunak bere karguan jarraitu du urteotan guztiotan, exekutiboaren osaketa aldatu arren.

Karguaz jabetu bezain laister, Juan Maria Atutxak garbi asko utzi zituen zeintzuk ziren bere asmoak: *ilunkeria eta sekretismo oro alden du, eta, bere ordez, argitasuna jarri*³. Gehiago ere esan zuen egun horietan:

Gurea ez da inoiz ere polizia politikoa izango, nehoiz ez baita ezein partiduren esanetara egongo⁴.

Luis Maria Retolaza eta Juan Lasaren agintaldiak ahaztuarazi nahi zituen Atutxak, sailburu ohi biak ez baitziren inoiz kazetari eta mezubideen lanaz fido, ezta beraiekin ongi moldatu ere. Horrek guztiak ez zion fama ona erakarri Herrizaingo Sailari, are gutxiago aurreko urteetan izandako eskandaluetan Departamenduak erakutsitako jokabide ilun eta zatarrak (Garai-koetxearen entzunketa telefonikoa 1986an eta *kuttunkeria*-kasuak 1987an, besteak beste).

Iraganezko zama astun horietaz libro egon nahi zuen sailburu berriak. Ez zuen eragozpiderik nahi; bere agintaldiaren hasieratik bidea libre, oztoporik gabe ikusi nahi zuen. Hartarako, goitik behera aldatu zuen Departamenduen organigrama osoa, hainbat urtetan Retolazaren *kuttunekoak* izan ziren batzuk alboratu, eta, beraien orde, bere konfidantzazko pertsonak jarri.

Herrizaingo Sailak *look* berria eskuratu zuen. Sailburu berriaren agerpenak, bai kazetarien aurrean, baita Legebiltzarrean ere, erruz ugaldtu ziren. Bere proiektzio publikoa aparra- ren antzera hazi zen. Gobernu-ko kideen artean berau zen mezubideetan presentzia gehien zuena, harik eta —zenbait momentutan— Jose Antonio Ardanza lehendakariaren beraren irudia lausotu arte.

Kazetariak ere pozak zoratzen zeuden berarekin, Lasa eta Retolazaren sekretismo hura guztiz ahantzita geratzen baitzen. Berrikerietan Atutxarengan albiste-iturri oparoa topatu zuten, beti baitzegoen prest edozein adierazpen zorrotz egiteko, are eta garrantzagoa gainera mihi-puntu- jartzen zitzaiona ETA edo ENAMeko erakunderen bat baldin bazen. Aitaren batean, denak zeuden pozez gainezka: Gobernua, kazetariak eta, nola ez, Atutxa bera ere.

Juan Maria Atutxaren estrategia informatibo berria sailburuak berak bildu zuen 1993an, Euskal Herri-ko urrun —Almerian— irakurri zuen diskurtso batean. 1993ko uztailaren 14an izan zen, Madrilgo Complutense Unibertsitateak Andaluzian an-

tolatu zuen udako ikastaroetan. «Informazioa eta bortizkeria» izenburua zuen mintegi hark. Bere ponentziaren izenburua, hauex: «Gobernua, Parlamentua eta komunikabideak terrorismoaren kontrako borrokan». Bertan esandakoa Euskal Herriko mezubideetan nahikoa oharkabe pasatu baldin bazen ere, niretzat, berriz, nahikoa esanguratsu gertatu da, orriok ederki ilustratzen baitute Atutxa sailburuak azken urteotan bere harreman informatiboetan erakutsi duen jokabidea.

Lehenengo eta behin, azpimarratzekoa da sailburuak berak Ajuria Eneko Itunari ematen dion garrantzi paregabea, mezuak dituen 16 orrietan lau aldiz aipatu baitzuen, beti ere *terrorismo eta intolerantziaren aurkako borrokan bitarteko ezin baliagarriago* bihurtu dela ohartarazteko. Nabaria da baita ere, *terrorismoaren kontrako* zeregin honetan Atutxak berak mezu-bideei ematen dien garrantzia (1993:6):

... hala herritarren eta instituzio publikoen artean komunikazioa bideratzeko, nola publiko den ororen kontrola sustatzeko, mezu-bideak elementu klabea dira gizarte demokratikoetan.

Estrategia informatiboari dagokionez, bi dira ponentzia osoan zehar nagusitzen diren irizpideok: adostasun politikoa eta *transparantzia* informatiboa. Bi ardatz hauen inguruan euskarritu zuen bere mezua. Bi ildo nagusi hauek hiru eremu desberdinetan aplikatu zituen: Gobernua ren beraren ohiko funtzionamenduan, Legebiltzarreko ekitaldietan eta harreman informatiboetan.

Aitaran batean, Juan Maria Atutxak izugarritzko presentzia lortu zuen komunikabideetan. Legebiltzarreko agerraldiei dagokienez, beraz zen jaun ta jabe; beste hainbeste gertatu zen prentsaurrreko eta ekitaldi publikoekin. Bere Gobernukideek ere bekaizkeriaz begiratzen zuten, ez baitzen makala gizon honek hain tarte laburrean lortu zuen popularitatea. Euskal mezubideetan harrera ona bazuen, are eta hobeagoa zuen oraindik Espainiakoetan.

Juan Maria Atutxaren gertuko aholkulariek mezubideen dinamika ongi baino hobeto ezagutzen zutenenez, ederki asko

egokitu zuten sailburuaren mezua mass-mediaren prozedura eta tekniketara. Hartara, ahalegin berezia egin zuten komunikabideei eskaintzen zieten informazioa —ikuspuntu tekniko eta profesional aldetik— ahalik eta txukunena izan zedin. Horregatik, Herrizaingo sailburuaren ponentzian behin eta berri agertzen dira honelako balore informatiboak, edozein kazetarik albiste bat egiterakoan beretzat nahiko lituzkeenak: azkartasuna, zehaztasuna, gardentasuna, dokumentazioa, argitasuna eta jakinmina.

Ugari izan dira balore hauetan oinarriturik Atutxak berak sortarazi dituen gertakizun informatiboak. Horren erakusle, ondorengo hau: Ertzaintzak 1992an burutu zuen *Easo* operazioa. Bertan, Polizia autonomoak ETarentzat *zerga iraultzailea* biltzen omen zuten zenbait pertsonen atxiloketa lortu zuen. P reso hartutako bost pertsonen artean, baziren LABeko liberatu bat, HBko mahai nazionalakide bat eta *Egin* eta *Euskaldunon Egunkaria* kazetetan lan egiten zuten langile bana. Honek guztiak bide eman zion Herrizaingo sailburuari aipatu erakunde eta kazeta hauek *sare terroristaren partaide* zirela esateko. Herrizaingo Sailak azken xehetasuneraino planifikatu zuen *Easo* operazioak komunikabideetan izan behar zuen hedapena.

Atxiloketak gertatu bezain laister —ostegun batean— Juan Maria Atutxaren Sailak prentsagiri zabala hedatu zuen operazioaren berri emanez. Bertan, polizi-lanaren garrantzia, atzemandako pertsonen nortasuna eta beren lantokia azpimarratzeaz gainera, lau egun beranduago (hurrengo astelehenean) sailburuak berak Legebiltzarraren aurrean egingo zuen agerraldia iragartzen zen, bere kabuz eta inork eskatu gabe. Era horretan, Herrizaingo Sailak helburu bikoitza lortu zuen: informazioaren erritmoa bere mende jarri (Retolazari hainbeste atxiki zitzaion ekimen falta hura alboratuz) eta, asteleheneko agerraldiaren inguruan, ez ohiko jakinmina piztu komunikabideen artean.

Agerraldiak ez zuen hutsik egin. Juan Maria Atutxa soinu eta irudizko zintez josita azaldu zen Legebiltzarrean, edozein irati-emandegi edota telebista-kateren asmorik zomotzenak asetzeko moduko grabazioez horniturik, hain justu ere. Irudi haietan atxilotutako pertsonak azaltzen ziren *zerga iraultzai-*

learen inguruko kobraketa-lanak burutzen. Irudiok izugarriko hedadura izan zuten mezubide guztietan, idatzizkoetan zein ikus-entzunezkoetan. Lehendabiziko albistea izan zen albistegi guztietan. Beste hainbeste gertatu zen egunkariekin.

Juan Maria Atutxa eta bere kolaboratzaileak pozez gainezka zeuden. Hurrengo egunetan Herrizaingo Sailak 64 mezubide desberdinetako elkarrizketa-eskaera atenditu behar izan zituen (Euskal Herrikoak, espainiarrak zein atzerrikoak)⁵, artean hogeitabi telebista-katea, batzuk Euskal Herriko oso urrun dauden herrialdetakoak, Australiakoa kasu.

Atutxak prestatutako hedapen informatiboak arrakasta erabatekoa izan zuen. Iritzi publikoan izandako inpaktua oso handia izateaz gainera —irudien ez-ohikotasuna lagun—, bideratutako mezua interferentzia handiegirik gabe ailegatu zen herritarrengana. *Easo* operazioak Juan Maria Atutxa *mass media* erabiltzaile aparta legez kontsaktatu zuen.

Aipatu bezala, Herrizaingo sailburuak ederki ezagutzen dituen albistearen baloreak, inork baino hobeto baitaki nolakoa izan behar den gertaera bat lehen mailako berria bihurtzeko. Balore horietako bat ikusgarritasuna da, batik batik telebistan. Zera esan nahi du honek: albiste izan daitezkeen bi gertaera desberdinen aurrean, kazetariak beti nahiago dituztela irudi erakargariez hornituta datozenak halako ezaugarriarik ez daukatena baino.

Atutxak ongi asko erabili zuen balore hau 1994an, Ertzaintzaren *Bizkaia komando*-ko ustezko partaideak preso hartu zituztenean. Orduan, sailburuaren kontrako atentatu baten berri zabaldu zuen Herrizaingo Sailak. Gertaerak berez bazuen nahikoa arrazoi albiste bihurtzeko, baina Juan Maria Atutxak *efektu bereziak* nahi zituen. Ekintzaile armatuen *koldarkeria* eta *gaiztakeria* grafikoki noraino iristen zen erakusteko, Atutxak bere kontrako atentatuaren antzezpena antolatu zuen komunikabideen aurrean. Bertan ziren hainbat telebistako kamara, irratimikrofono ugari eta argazkilari dexente ere. Beraien begien aurrean, Ertzaintzaren artzilariek bonba-auto bat lehertarazi zuten, honela izan behar omen zen ETA erakundeak Atutxa jau-

nari prestatu zion atentatua. Esan gabe doa, egun hartan, irudi hura —kotxea sutan zegoela— lehendabiziko albistea izan zela albistegi guztietan. Sailburuak lortua zuen bere helburua.

Beste adibide bat. 1996an ETAk Montxo Doral ertzaina hil egin zuen bere kotxe-azpian ezarri zion lehergailu batek eztanda egin ondoren. Atentatua oso gogorra izan zen bai Ertzaintza-arentzat, baita Atutxarentzat ere. ETBk zuzenean enetransmititu zuen hildako ertzainaren aldeko hileta-elizkizuna. Bertan bizi izandako eszena hunkigarriak teleikusleek ere ikusi zituzten. Horien artean, guztiz zirrargarriak izan ziren hildako ertzainaren semearenak. 11 urteko mutilak, aurpegiera lasai erakutsi arren, ezin zion eutsi malko-isurketari. Masailatik behera zetozen negar-arpulo haiek audientziaren bihotzarekin egin zuten topo zuzen-zuzenean gainera. Berez irudi haiek zeukaten inpaktu dramatikoa ikaragarria zen, edonor hunkitzeko modukoa. Bortizkeria politikoaren aurkako estrategian, enetransmisio hura politikarien ohiko hitz aspertuak baino askoz eraginkorragoa izan zen. Dolumin eta sentikortasun berbera izango zuten Lasa eta Zabalaren senideek. Baina beraien aldeko hileta-elizkizuna ez zuten zuzenean eman ETBn, ezta beste inon ere.

Juan Maria Atutxak Almerian irakurritako diskurtsoan beste zerbait utzi zuen agerian, ezker abertzalearekiko duen fobia ikaragarria, mezu osoa sektore honen kontrako aurriritziz jositako baitago. Hona hemen, harri bitxiok:

HBren baitan era guztietako pertsonak bizi dira. Tartean dira esaterako, izaera guztiz faxista duten zenbait KASeko buruzagi, gaur egungo Mahai Nazionalaren kontrola daramaten berberak; tartean dira ere, diktadura garaian indarkeriaren hatzaparretan katramilatu ziren abertzale zaharrak; tartean dira ere, beldurrak eraginda, hainbat presoren senitartekoak; baita ere, gizartean bertan integratu ezin eta giza talde baten bila doazen hainbat pertsona; bertan dira ere, ikarak behartuta, eta ez konbentzimenduak, bere atxikimendu guztiz mugiezina erakusten duten gizakiak, baita bandalkeria miresten duten pertsonak ere. Beraien infanteria beraz, jendilaje horren artean bilatzen dute: futboleko «ultrak» eta «kaskamotzen» artean; hau da, beste hainbat lurraldetan akatuaten duten giza taldeak. (7. orr.)

Egin egunkariak egunero marrazten duen munduak ez du zeri-kusirik gainerako euskal herritarrok gure bizimodu arruntean jasotzen dugun pertzepzioarekin. Baina bi mundu horien arteko tupusketak gertatzen dira, gero eta gehiagotan gainera. Horregatik Herri Batasunean bertan, gero eta herexe gehiago dira. (8. orr.)

...heziketa eskasa edota nulua duten gazteak dira, bortizkeriazaleak, alkohola eta bestelako drogak maite dituzten mutil eta neskak... (13. orr.)

...ez dute inolako arazorik paperontzi nahiz autobusak erretzeko, beraiek bailiren euskal presoen dispertsioa ahalbideratu dutenak edota Hiesak jota hil diren ekintzaileen heriotzaren eragileak. (14. orr.)

KASeko buruzagiek beren koordinadora nazional-sozialista dela esaten dute. Tolerantzia, elkarbizitza edota giza eskubideen defentsarekiko duten errespetoa, bere garaian beste nazional-sozialista handia izan zen Adolf Hitlerrek berak balore horiekiko izan zuen begikotasunaren parekoa da. Faxistak dira, besterik ez. (...) Heriotza-zigorren aldeko jarraitzaile sutsu diren hauek modaz gaindi dagoen epika zaharkitua maite dute... (15. orr.)

...nazien antzera, gizaki hauek *Egin* egunkarian dute beren *Mein Kampf* (Nire borroka) obraren bertsio egunerokoa... (16. orr.)

Indarkeria politikoaren trataera informatiboa aztertzerakoan jarrera kontraterrorista nolatan gauzatu den azaldu dugu. Aipatu pasarteok jokabide horren adierazle zuzenak dira, berauetan garbi asko geratzen baita *terroristen ideologia suntsitzea eta beraien kontraesanak agerian uztea* dela helburu nagusia.

PORTAERA ETIKOEN BEHARRA

Kazetariak eta komunikabideak bitartekariez gain, aktoreak ere badira. Bai Euskal Herrian, bai Jugoslavia ohian, baita Singapurren ere. Mezubideak ez dira kontalari hutsak, errealtate arreraietan, egunez egun, esku hartzen duten aktoreak baizik. Antzezle hauei, premiazkoa zaie betetzen duten funtzio horretaz ohartzea, lehenbailehen gainera, euskal gatazkan bete dezaketen zeregina garrantzi handikoa izan baitaiteke.

Jose Elorrieta ELAko idazkari nagusiak zera esan zuen 1995ean auzi honen inguruan egin zioten elkarrizketa batean⁶:

Komunikabideek erantzukizun handia dute gatazka politikoa eta nire ustez, zenbait mezubide ahalmen hori desleialtasun handiz erabiltzen ari dira.

Gogora ekartzen zuen ere, 1995ean Santanderren izandako kazetarien nazioarteko kongresu batean, Serbia eta Bosniako albistariak bat zetozela ondorengo hau esaterakoan:

Klase periodistikoa Haga-ko Auzitegira eraman beharko genuke gerrako delituak egiteagatik.

Aldarrikapenok oharkabe pasa ziren Euskadiko komunikabideetan.

Nazioarte mailan sinatu diren zenbait hitzarmenek ere azpimarratu dute komunikabideek bakegintzan duten ardura nagusi hau. 1970ean Unescok burutu zuen Biltzar Orokorrean adibidez, argi asko utzi zuen masa-komunikabide erraldoiek bakebideak bilatzen eta sendotzen egin dezaketen lana handia dela. 4.301. zenbakia daraman xedapenean, beste hainbeste esaten zen, mezubideek herri desberdinen arteko elkar-ulertze edota nazioarteko lankidetzaz egin dezaketen lanari buruz.

Alde horretatik, kazetariak beraiek duten datu-irrika asegaitez hori, bakebideak exijitzen duen sotiltasunez uztartu behar dute, ahal duten neurrian elkarrizketaren kultura garatuz, distentzio-keinuak sortaraziz eta gatazkan zehar mamitu diren hainbat topiko oker gaingitze bidean jarriz.

Euskal gatazkaren aurrean, Euskal Herrian dauden komunikabideek alde batera edo bestera jokatu dute beti, bakoitzak duen hartzailagoari so eginez, zein baino zein, nor bere aldetik. Mezubide gehienek gatazkan parte hartzen duen alde bakar bat ikusten dute (Estatuaren legitimitatea), horretarako balore demokratikoen defentsa edota gehiengoari zor zaion errespetoa argudiatuz. Beste bakan batzuek berriz, besteen alde jokatzeko dute —Euskal Nazio Askapenerako Mugimendua (ENAM) deritzona— Euskal Herriak dituen eskubide his-

torikoek behar duten errespetoa arrazoibide aurkeztuz. Egerra honi, gatazkak bizi duen luzapenak ez dio batere mesederik egin, jarrerak gero eta gehiago polaritzen ari baitira eta, dagoeneko, enkistamendu-seinale kezkarriak agertu dira.

Komunikabideek egunero proiektatzen duten errealtateari kasu eginez, ENAM gaur egun dogmatismo, intolerantzia, terrorismo eta ilunkeriaren sinonimoa litzateke. Espektro politiko guztia honela laburbiltzen da: *bloke demokratikoa eta bi-lentoak*. Ez dago ñabardurentzako aukerarik.

ENAMen inguruan dauden komunikabideentzat berriz, ETAREN jarduerak Estatuaren indarkerian du arrazoi eta justifikaziobide. Gogor salatzen da beste komunikabideen lana *espainiar Estatuak dituen gerrako tresnak* bailiren (J. Iratzar, 1995). Komunikabide gehienek ezartzen duten dikotomia faltsuari aurre egin nahian, ENAMeko zenbait erakundek hankasartze galantak egin dituzte nire ustez, beren kritikak tokiz kanpo atereaz (*«los asesinos llevan lazo azul»* titulua zuen kartela) eta mehatxuak bihurtuz (*«guzti honegatik ordaindu beharko dute»*).

Batzuek zein besteek nazka-nazka eginda egoteko eskubidea dutela argudiatzen dute. Batzuek gehiengoari zor zaion errespetoa aldarrikatzen dute. Besteek berriz, Euskal Herriak dituen eskubideen errespetoa. Horren aurrean, hiritarrak mutu, noraezean, harrituta ere sentitzen dira, egunak aurrera doazela ikusirik. Etsita ere agertu dira, hemen inork ez duela ezer mugitzen sentsazioarekin.

Euskal Herrian komunikabide guztiek badute beste menpekotasun nabaria: beren hartzailagoari zor dioten obedientzia. Nork bere etxea elikatu behar du lehenengo, nork bere audientziari begira egon behar du, haren esanetan idatzi eta hitz egin behar da, haren aginduetara egituratu bere mezua.

Bestalde, ezin da ahaztu euskal kazetarigoa milatik gora profesionalek osatzen duten multzo zabala, heterogeneo eta anitza dela, *euskal gatazka* deitutako auziaren aurrean nahi-taez jarrera desberdinak dituen kolektiboa.

Euskal kazetarien kolektiboa lurtarra da, mundu honetakoa. Mundu zabalean hedatzen ari diren sentsazio, iritzi eta usteek modu batera zein bestera, badute eraginik kazetariengan ere. Iritzi-korronte horiek *euskal gatazka* deitutako auzia nolabait baldintzatzen dute. Euskal gizartean gertatzen den legez, *euskal gatazka* deitutako auziak nekea, etsipena eta ezinegona sortarazten du euskal kazetariengan ere.

Gainera, lan-merkatuan nozitzen den behin-behinekotasunak isla zuzena du hemen ere. Kazetagintzan ohikoa den lan-jardun amaigabeei, zera gaineratu behar zaizkie: *zabor-kontratuak* sortzen duten prekarietatea; enpresa informatiboek merkatuan lehiatzeko duten beharra eta berorrek sortarazten dituen dinamikak eta beharrianak; agintari politiko, etxe-iragarlari eta gizarte-zein ekonomi-eragileen presioak, xantaiak eta mehatxuak. Eta hori guztia lanbide estresagarrietakoa den batean. Horri guztiari, *euskal gatazka* deitutako auziak sortarazten dituen jarrera polarizatuak, presioak, erreakzioak, sindura-bilketak etab. pilatzen badizkiogu ateratzen zaigun koktela guztiz lehegarria da. Honegatik guztiagatik, diogu euskal kazetarien kolektiboa eskizofreniatik gertu bizi den taldea dela.

Ez da harritzekoa beraz, erredakzio-gelatan motibazioa aspaldi galdutako faktorea izatea, ezta eszeptizismoa eta jarrera ihesgarriak nagusi izatea ere.

Argigarriak oso dira, zentzu honetan, EITBko langile batek barne-txosten batean adierazitako kezkek eta zalantzak (M. Atxaga, 1991:47):

Kaotiko xamarra bilakatu den egoera edo egitura bati zorretan, indibidualismorik makurrenean erorita dago erredakzioa. Elkar eza-gutzaren eta kritikaren iturritik ez dugu edan inoiz; talde-lanik egin ez denaren seinale. Elkarri begira, elkarrekin eta elkarrentzat lan egin beharrean, elkar inkomunikatutako gelak, orduak eta programak sortu ditugu. Norbera bere txoko eta bere programatxoaren arduradun da eta programazioa bera errealitate honen isla da.

Langile hau EITBko giroaz ari da, baina neurri handi batean, hainbat komunikabidetan ikus daiteke gaur egun.

Kazetagintzan sarritan bizi den erritmo estresagarriak ez ditu hausnarketabideak errazten, are gutxiago kontu hauei guztiei buruz. Baina euskal kazetarigoak premiazkoa du gogoeta eta etena.

Bortizkeria politikoaren aurrean, masa-hedabideek etika eta profesionaltasunamarabera jokatu behar dute. Ez isiltasunaren estrategia, ezta tratamendu kontraterrorista ere, ez dira eraginkorrak fenomeno honekin amaitzeko hiritarren inteligentzia gutxiesteaz gainera, etikaren kontrakoak eta informazio-eskubidearen aurkakoak direlako.

Jokabiderik etikoena informazio txukuna eta toxikatu gabea ematea da, aurriritirik gabe, mugarik gabe, ezer ezkutatu gabe. Horixe baita manipulazioaren kontrako antidotorik onena: informazioa bera, besterik ez. Edozein gertaera informatibo tratatzeko baliagarri dena, aplikagarri izan behar da auzi honetan ere. *Euskal gatazka* deitutako auzia ez da, ezin da izan, salbuespena. Kazetariak bai Euskal Herrian, baita Zeelanda Berrian ere, garbi eduki behar du zein den bere lehendabiziko konpromezua: egjari zor zaion errespetua, jakinda gainera egia hori sarritan ez dela uniforme, baizik eta zabala, multiformea eta anitza.

1. Ikus. *Le Monde diplomatique*, 6. zenbakia, 20. orr. (gaztelarazko edizioa), 1996ko apirila.

2. Herri Batasunak antolatunak, 1991ko urrian «Gizartea eta komunikabideak Euskal Herrian» lelopean, jardunaldi batzuk izan ziren Gasteizen. Hainbat kazetari, irakasle eta pertsonen artean, garai hartan ETBko zuzendaria zena egon zen.

3. *Deia*, 1991/II/9, 7. orr.

4. *Diario Vasco*, 1991/II/17, 10. orr.

5. Datu hau Atutxaren beraren diskurtsotik aterea da.

6. *Elkarri*, 6. zenbakia, maiatza 1995, Tolosa, 19. orr.

Bibliografia

ATUTXA, Juan María, *Gobierno, Parlamento y medios de comunicación en la lucha contra el terrorismo*, Complutense-ko Udako ikastaroak, Almería, 1993.

ATXAGA, Mikel, «Euskal kazetariaren arazoak» in Zenbaiten artean, *Euskal kazetarien jardunaldiak*, Eusko Jaurlaritza, 1991, Gasteiz.

ELKARRI, 6. zenbakia, maiatza 1995, Tolosa.

HALLORAN, J. *Demonstrations and communication: a case study*, Baltimore, Penguin, EE.BB., 1970.

JOXE, Alain, «El terrorismo: un concepto en el que cabe todo», in *Le Monde diplomatique*, 6. zenb. 1996 (apirila).

RODRIGO, Miquel, *Los medios de comunicación ante el terrorismo*, Icaria, Bartzelona, 1991.

SORIA, Carlos (ed.), *Prensa, paz, violencia y terrorismo. La crisis de credibilidad de los informadores*, Eunsa, Iruña, 1987.